

DÁRDAY ISTVÁN

A naplóíró könyörtelen megsemmisülése

DÁRDAY ISTVÁN A SZOCIGRÁFIAI ÉS KRITIKUS SZEMLÉLETŰ BUDAPESTI ISKOLA VEZÉREGYÉNISÉGE, A TÁRSULÁS STÚDIÓ ALAPÍTÓJA. NAPLÓJA RÉSZLETEIBŐL A TÜKRÖZŐDÉSEK (1998) BÜROKRATIKUS AKADÁLYOKBA ÜTKÖZŐ LÉTREJÖTTÉT KÖVETHETJÜK.

A *Tükröződések* az ezredvég filmje. Szokatlan, szabálytalan a narráció és a megformálás is. Vízükörré változik a vászon, amelyben tünékeny szépséggel, de torokszorító valóságérveléssel tárul elénk egy Csernobilban megfertőződött, haldokló férfi visszaemlékezéseiben, emlékein, álmain keresztül a XX. század. Az experimentális képi világ, a filozofikus fikció, Velence, Csernobil és New York - minden adott a nagyszabású műhöz. Dárday István naplórészletei betekintést engednek a különös film nem kevésbé rendhagyó születésébe.

TÓTH KLÁRA

1996 JANUÁR 6. SZOMBAT

Az elmúlt időszak a legkeményebb szervezéssel telt el.

SIKER ÉS DRÁMA a piacgazdaságba való áttérés időszakában. Három éve adta be a stúdió először a jelen mélyáramlataival foglalkozó sorozattervet, de senki nem vette komolyan. Úgy tett az MMA, mintha be sem lett volna adva.

Három év telt el; s miközben a rendszerváltás alapvető – megörökíttetlen – változásai zajlanak, inkább csak, tv-szerű, felszínes-itt-ott értékes – valójában mégis szánalmasan silány képet rögzít magáról a kor – s az elosztással látszólag demokratikusan megbízott felhatalmazottak, hamisan felkent, vak papok módjára egyre őrzőbb ceremóniamestereket szerződötve igyekeznek egy elavult, önmaga dugájába dőlt status quo-t

védve, a lényeges törekvéseket elhárítani.

Kivonult az orosz hadsereg, anélkül, hogy bárki ezt a történelmi eseményt – apró részleteinek felkavaró mozzanataival, a kaszárnyák feldúlásától, a hadifelszerelések kiürítéséig, az itt hagyott szeretőktől, a lelkek mélyén a hazától való rettegésig, ahová vissza kell térni, – kamerával rögzíthette volna.

Aztán a „honvágy” visszahozta őket, most már egyenruha nélkül, csakúgy jöttek, mint szerencsétlen túlélők, vagy elvetemült maffiatarozékok: közben bevonult az amerikai hadsereg...

Mindebből semmi nem marad, csak a száraz bemozdók, lelketlen, hazug kommentárjaira emlékezhetünk. S így válik nyomtalanná minden, a privatizációba csomagolt rablás, a pártok harcába elrejtett ország-gyilkosság, a tőke rafinált menedzselése a becsapott, elandalított sokak emberi létezésének feláldozása árán.

Úgy tűnik, a szívós munka idén el tudja mozdítani a holtpontról a pályázatot. Kovács, Herskó, Zsigmond, Kopper, Wilt, Dárday, Szalai, Czencz színopsziszai konkrét terveknek. Detre, Schiffer, Jancsó mintha taktikáznának, de egy következetes menetben bízni lehet egy olyan öszszeg megszerzésében, amely már garantálhat egy fordulatot. Nem a stúdióról, nem is elvekről, inkább a lelkiismeretről van szó, bár humorral, meggyőződésem, még többre lehetne menni.

1995 DECEMBER 30. SZOMBAT

Hosszú idő telik el fekvé, mozdulatlanul: kint hó és virradat. Annyi rétegben mozdulnak el a gondolatok – megőrzésük képtelenség, csak valamelyik szalon lehet elindulni, a többi: bántó, kellemes, nyugtalanító és izgató, titokzatos és titkolni valónak tűnő – csak az emlékezés bizonytalanságában változik, alakul, terjed, majd ezután tovább; a napló számára odavész...

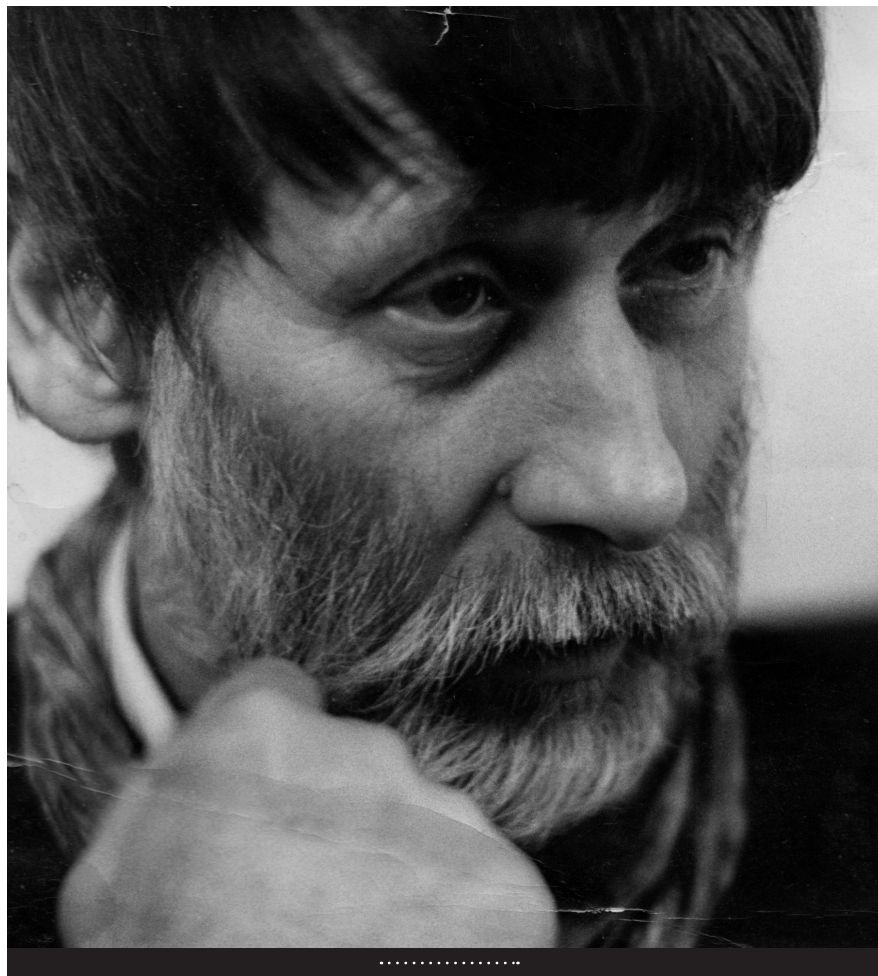
Erzsi (Szalai Györgyi nővére) jótette folytán két napra kiszabadulunk onnan, ahová a visszatérés a magunk akarata szerint elrendeltetett. A százévesek (Dárday István édesanyja és nagynénje – *A szerk.*) kicsit idegeskednek, de nyugtalanságukban már formálódik a kiszolgáltatottak beletörődése. A terv az volt, hogy a Balatonon alszunk, megnézzük a NATO-t és Koncz Csabát (fotóművész, zenész, képzőművész, biokertész, hangszerkészítő; 1967-1992-ig Nyugat-Európában élt.)

Az indulás, szokás szerint csak délre sikerül. Balatoni ház. Aknában talajvíz. Mire megebédelünk a tornyos vendéglőben, 3.800-ért, a konyhában hőség van és nyakunkon az alkony. (Tóth) Klári ötlete, menjünk aludni Konczhoz; a gyerekek tomboló örömmel kapnak rajta, én hülyeségnek tartom, de Tom és Din miatt azonnal indulunk, mert irtó fontos, hogy amire két éve képtelenek voltak, hogy Koncz házában aludjanak, az most önszántukból megtörténjen.

Koncz háza olyan, mint egy végvár a semmi szélén.

A speciális koordinátában elhelyezett végletek egymásba helyezésének abszurd kis múzeuma. Egy kevés a kelet-európai hagyományból, szolid nyugati csúcstechnikák, paraszt barokk és a feladásból visszacsalt, ismét új funkciókba helyezett praktikumok gondos összevisszaságban, s mindennek mélyén, az áthatolhatatlan lepellel letakart magány.

Tom, Din, K. lefekszenek a nyolc fokos szobában, mi a konyhában beszélgetünk. Furcsa, hogy nem érzi a magyar valóságban tekergő gyűjtőzsinórokat – védi és elfogadja a sajtót, szidja a magyarkodókat, anélkül, hogy különbséget tenne a magyarság megmaradásáért küzdők és a kóklerek, nacionalisták között. Konrádot hősnek látja, Szelényiről nem is tudja, hogy

kicsoda. A Bader-Meinhoff csoportról is beszélgetünk. Ha Konczról érdemes lenne regényt írni, az lehetne a címe: A KÍVULÁLLÓ.

Ez az időben álló, végvári indóház a gondolkodás teljesen különleges gócpontja, a „megálmodott” – lényegi megfogalmazódások helyszíne lehet, de a különység apró petárdái észrevétlenül aknákká lényegülnek, s maguk alá temethetik az egoizmusban megrokkant alkotó rendkívülit, akire így is büszke lehetne az ország, ha tudná, hogy van. Vajon mennyi időre van szükség, hogy felfedezzék?...

A NATO-kirándulás elmarad. Klári ragaszkodik hozzá, hogy Kaposvárra menjünk, de értelmetlen, formális kipipálása lenne egy történelmi korszakváltás helyszíni szemléjének, amelynek felszíni jelenségei sötétben úgysem láthatók.

Hazafelé a kocsiból, távol az úttól különös szoborcsoport, a semmi kellős közepén állnak. Furcsa tájon telepedett meg a

„A szabadság illata volt”
(Dárday István)

filmes világ. Felnőni ehhez nem sok embernek van meg az esélye közöttük.

1995 AUGUSZTUS 21. HÉTFŐ

Számomra a filmezés mellett, nagyon fontos az írás.

Először is segít tisztázni, mit gondolok a dolgokról, másokról, magamról és a világról...

Ezen túl örömet okoz, hogy sikerül megfogalmazni, amit magam s mások számára fontosnak tartok.

Nem úri passzióról van szó, hanem alázattal és érzelmekkel teli elmélkedésről, ami több mint egy kedvtelés, de nem kevesebb, mint a szabadon eltöltött élet kötöttségeinek nyilvánosságra szánt elemző rajzolata...

Persze nem azért ír Naplót az ember, hogy mások feltétlenül elolvassák... Ez az emberben egy öröktől fogva élő önkifejezési vágy, de úgy kell írni, hogy azt bármikor mások is olvashassák, vagyis az írás ugyanolyan felelősségteljes dolog, mint maga az élet...

A jó napló véleményem szerint a naplóíró és a világ lenyomata s ha ez a lenyomat hiteltelen vagy hazug... akkor szerintem fuccs...!

Nem könnyű helyzet...

Komoly kockázatokat is vállalni kell...

Ha valakinek nincs érzéke ráérezni önmagára, vagy a világ folyására, komoly kudarcok szülehetnek..., mert ahogy telik az idő, úgy módosulnak a világ dolgairól vallott nézetek vagy változnak maguk a dolgok is s ha valaki fél az önleplezéstől vagy nem látja tisztán az összefüggések labirintusában – merre tart a világ, a hamisítás csapdájába esve végül is tökéletesen megsemmisíti önmagát...

1995 SZEPTEMBER 5. KEDD SZÁZ PICI LEVÉL

Töredékek a hétköznapoktól a filozófiai démonokig

52.

szobánkban dísztelen ruhák az ágy
a mi intim birodalmunk, ahol egyenlők lehetnének:
de nemünk elválaszt.
mozdulatainkban hiábavalóság és gyönyör

piciny és hatalmas, szomorúság, öröm
érdes, selymes és recés,
kapzsiság, közöny,
megrendülés és hiány
titkok lelepleződése

sakálok állják körül a közös szentélyt
a komfortos szennyes kosárban gyűlnek
levetett lángolásaink.

Fölöttünk megfutamodott felhők
És hunyorgó csillagok;

Csak tudjuk – hogy vannak

Eltakarja (előlünk) a tető

A kertkapun túl lelkekre alkuszik a tőke

Reklámszagot röpit ablakunk felé a szél,

Mely a mindenségre nyílik...

Suhan bennünk a visszafordíthatatlan.

NE ÉLD A ZAJT ZENÉNEK ZAJNAK A ZENÉT

Fény, szépség, haza

Belül kottázatlan hangjegyek...

Petneházi rét, Kisterasz.

1996 JANUÁR 18. PÉNTEK

A pályázat befejeződött. A stúdióból mindenki olyan, amilyen... Visszaidézhetetlen napok és történések. A hajnali indulások, az „elnöki” szoba különleges díszlete, a pályázati kiírás

abszurditása, a fel-felbukknó Altorjay, a villám gyorsan megírt szinopszisok, bevezetők, levelek a kuratóriumhoz, „mérleghamisítások”, „a szent cél” érdekében mindmind száz szálon burjánzó futónövény, színház és játék – tétre, befutóra. Mindez véresen komoly dolog is lehetne, ha lenne az egészben valami halvány kihívás; ha nem öt kuratóriumi tag szerencsétlen rögeszmés, érzéketlen görcsösségéről lenne szó, mely minden szellemi távlattal és nagyvonalú áttöréssel szemben úgy viselkedik, mint a hullámtörő gát, zöld tengeri mohával, algákkal, nyálkával bevont évszázadok alatt is alig mozduló szikladarabjai.

Persze talán igazságtalan végletről van így szó, hisz maga a struktúra termette ki ezeket az ítéletre vállalkozni merő, magabiztos teameket, akiknek tagjai – elméleti eszmefuttatásokon kívül – alig ismerik ennek a kegyetlen információs forradalomnak s következményeinek valóságos összetevőit, s a horizonton nem is látnak mást, mint amiben leélték saját életüket, s ez pont elég masszív és áthatolhatatlan fal előttük, hogy totálisan elfedje előlük a jövőt: lehetőségeinek veszélyeivel és szépségeivel, realitásával együtt.

Konzervatív beton, klikksztaniolba csomagolt látszatesztetikum és szakmai fensőbbség tudat, áporodott pártszívet leplező palástban trónoló egzisztencia preferáció.

A százévesek – Tanti és anyám – nehezen tudják behelyezni magukat a félelmetes éjszakába. A szoba két szemben lévő falától kissé elhúzva egy nagyobb és egy kisebb támlás rekamié, melyben szikár, csontos merevségben próbálna összegömbölyödni a test, hogy védeni tudja a lelket, de a hajlékonyság gyönyörűsége már a múlté, minden mozdulat sziszifuszi kőgörgetés, nincs többé enyhülés.

Az ágyak mellett a kis asztalon egy-egy éjjeli lámpa. Széket próbálok tenni a kettő közé, hogy egyik se bántsa a másik szemét. Ez már tiszta geometria. Ha a két fej, a két lámpa úgy tudnak

egyvonalba kerülni, hogy a közéjük elhelyezett szék támlája útját állja az egyenes irányba terjedő fénynek: győzelem.

Mindez hosszú idő... éjfél elmúlt, most már mindenütt sötét van. Kint kutyák vonyítanak, hosszú elnyújtott ugatásuk életteli nyugtalansága és kozmikus varázsa átterjed a sötétben álló házra, mintha kívülről magam is jobban látható, érzékelhető lennék, de elfáradok...

1996 JANUÁR 24. CSÜTÖRTÖK

Országos havazás. Tom-Din itthon maradnak. Felrémlelenek a régi szénszűnetek; erről eszembe jut egy évszázad utáni délelőtti a Tolbuhin körúton – talán a legérzékletesebb emlék – olyan erős illata volt a levegőnek, amilyen még soha... csak később jöttem rá – a szabadság illata volt. Talán az első pillanat, amelyik feltűnt. Aztán ez a ritka érzés lassanként ismertté vált.

A szabadság illata hihetetlenül fontos... 1961 Tihany. Motel előtti „plage” Szeptember eleje van – Miskolcon várnak a kohómérnöki szakon...

Órákon át fekszem a fűben, ferdén süt az őszi nap..., fantasztikus érzés.

„A technokrácia belovagolt a hatalomba”

(A *Tűkrözdések* forgatásán – (Haskó László, Szalai Györgyi, Belcsák Sándor)

Még három hétig maradok Tihanyban.

A leendő kohómérnökök nélkülem kezdenek, én pedig örökre távol maradok ettől a füstös, halálra ítélt műszaki borzalomtól.

1996 MÁRCIUS 4. HÉTFŐ

Kinőttem a szobámat.

Illetve a meghatározás pontatlan és pongyola – már beköltözésem idején kisebb volt annál, hogy az a tengernyi dolog, amit nap, mint nap kézbe kell vennem, elférjen benne. Vagyis nem méretéről, annál sokkal komplikáltabb dologról van szó.

Már az építkezéskor eldöntöttük, hogy a háznak ezen a sarkán – a hegyel szemben – lesz a szobám. Amióta itt lakunk, még mindig előfordul, hogy az erdőn, útban hazafelé valószínűtlennek tűnik, hogy a nagy álom megvalósult – a Szakadék utcára fordulva azt érezhetem: hazajöttem s azt csinálom, ami a dolgom: most a Velence-film.

A túlszűfolt szobában három asztalon töméntelen irat, az ágyam mellett picikerek asztal nagy halom befejezésre váró könyv – olvasás alatt... Én min-

dig több könyvet olvasok egyszerre, melyik este melyiket... ezek itt mind arra várnak, mikor végzek már velük... Hamvas *Scientia sacra II.*; Bónis Ferenc: *Himnusz-tanulmány*; Kiss Gy. Csaba: *Közép-Európa, nemzetek, kissebségek*, Hankiss: *Himnuszok...* Camus: *Az első ember*, Alvin Toffler: *Hatalomváltás*; Al Gore: *Mérlegen a Föld*; Lester R. Brown: *A világ helyzete*; Szántó Lóránd díszszertáció; Buñuel napló; Balassa Péter: *Majdnem és talán*; Kierkegaard: *Félelem és reszketés*; Szelényi – Konrád: *Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz*.

A földön iratrendezőnek használt kartondobozok, a kétszemélyes ágygal szembeni ablak mellett hatalmas térkép: Laguna Veneta.

Egy hete vehettük meg lent a forgatáshoz a motorcsónakot... Velencét csak az ismerheti, aki a vízről nézi a csodát. Nem vízről forgatni filmet a cölöpökre épült városban?

Lehetetlen!

Laguna Veneta.

Az ágy fölött, régi szekrényoldalakból összetákolt polc, iratrendezők, dossziék, orosz szamovár, kék, fekete, furcsa formájú üvegek, gyerek-rajzocskák, festmények, kétkötetes valutatájékoztató a világ összes fém és papír pénzének hű rajzolataival, fenyőtoboz Lido di Volanóból, fotón

Szalai, Vitézy, Dárday, Wilt, Pap – a Nevelésügyi sorozat idejéből, Francesca Neri meztelen mellekkel, aki hosszú ideig a Velence-film főszereplő jelöltjeként élt képzeletemben, míg egy olasz filmben Györgyi meg nem látta – telefonon szólt, hogy nézzem a tévét – oly pocskékul játszott, hogy könnyű búcsút vettem tőle örökre.

Persze csak jelölt volt, s valójában komolytalanul viszonyultunk hozzá, azzal a kettősséggel, amivel az egész Velence-filmhez – ehhez a számomra oly egyértelműen leglényegibb evilági törekvéshez, melyben Györgyivel sokszor nem tudtunk azonos hullámhosszra kerülni – s emiatt a külső, anyagi akadályok gyakran keveredtek össze a belső hullámtörő viták inspiráló vagy éppen visszahúzó erejével: s máig is gyakran fékezik a megvalósuláshoz szükséges roppant energiát...

Megalázó, ostoba közegben mozog a Velence-konceptió. 1996 tavaszán vagyunk; az elkészült filmek bizonyítják: 3-4 éve nincs átfogóbb, mélyebb filmes koncepció a placcon – pénzt mégsem adnak rá, csak csepegtetik – az első milliót, még '94 tavaszán adta a Duna TV- s lényegében ez a kiszolgáltatottság legtöbbször a mű halálához vezet...

„Ékszer és mocsok”

(Dárday István – Szalai Györgyi: Tükröződések)

LAGUNA VENETA.

Ékszer és mocsok.

A világ tizennyolc bugyra.

Európa végnapjai: új korszakokról álmodó zsenik...

Van itt a levegőben valami.

Valami egyértelmű átlényegülés... ami azonban megfoghatatlan; valami, aminek a lényege nem csupán FÖLD-KÖZELBEN zajlik...

Talán átlényegül a világ.

Talán csak pusztul...

Ki merné állítani, hogy látja a jövőt?

Talán nem is történik más, csak az, ami a nagy korszakváltások idején természetes, de én vitába szállok magammal, mert valójában azt érzem – itt a még sohasem volt egybeesések kibontakozási konfliktusairól van szó...

1996 MÁJUS 24. PÉNTEK

Tegnap elért hozzám a végpont.

Ez a nem kívánt, de korántsem váratlan találkozás a Kinizsi utcai kertmoziban jött létre... Nem volt benne semmi patetikus; a végpont egyszerűen csak megjött a maga egyszerű, kíméletlen, visszafordíthatatlannak tűnő zsarnoki módján.

A végponttal való találkozás roppant összetett jelenség – jelenléte szinte észrevétlen, az ember sokáig valójában tudomást sem vesz róla, csupán érzi, hogy testét-lelkét átjárja valami baljós, kiszámíthatatlan természetű, egymástól nem elválasztható ellentétes érzetek halmazában bujkáló veszedelem, mely valószínű jelenlétével senkit sem egyformán lep meg...

Ülünk az idő pusztulásában úszó – nem rossz hangulatú kertben – Fehér Gyuri, Wilt Pali, Szalai Györgyi. Már ismert sztorik közben esett szó a dokumentumsorozatról és a Szellemi Kollégiumról, mint ha csak összeszaladtunk volna két teniszparti, egy lovaglás, s néhány izgató flört között, hogy megigyunk egy hűsítő italt.

Nincs egy ember, aki a közös célok és érdekek megvalósításának támasza lenne.

Valószínű, hogy céljaink szigetként, egy szétzúllott siker- és profitéségben

demoralizálódott társadalomban nem megvalósíthatók... Maximum az öszszefogás segíthetne, melyben a mélylen átélt és átértzett összetartozás-élmény, párosulva a körülményekhez való látszólagos idomulás, célt soha szem elől nem tévesztő stratégiájával oldaná a másodpercenként termelődő külső és belső konfliktustömeget, a fizetésképtelenség okozta megsemmisülés veszélyt.

Összetartozást nem lehet szervezni, a szeretet nem munkával létrehozható állapot, az érdekszövetség is roppant sérülékeny „intézmény”, ha nem közös és egyenlő teherviselésre és konzekvensz stratégiakeresztülvitelre épül...

Ülünk a kertben háttérgondjainkkal – s fel-felbukkan az elfojtott gond egy-egy pillanatra – hol ezen, hol azon az arcon.

Valószínű nem vagyok elég „óvatos”, valószínű olyan dologra vállalkoztam, ami megoldhatatlan. Személyes összetartozás nincs, de akkor mi van?

Nem vagyunk szabadcsapat, gerilla kötelék, elvek szilárd hadivédelvezői, nem vagyunk párt... csak éppen ragaszkodunk kulturális éntudatunkhoz, s nem bírjuk az agysorvasztást, a fogyasztói műtéti beavatkozások sorozatát magunkon végrehajtani.

Ez az, ami összeköt, meg a nem éppen szegényes fantáziánk, de ez az ellenkező pólusú világ elszánt erőivel szemben több mint kevés... Lassú tempóban gyalogolnak keresztül rajtunk a piaci tényezők.

A növekedésbe vetett hit hókuszpókuszaiba csomagolt rablás, mint a végsőkig totalizált világmegváltás egydimenziós kamikáze reakciója... Ellensúly nélkül, mert a magyar értelmiség nagyobb része bedőlt a történelem rétegesen egymásra rakott maszlagainak.

1996 NOVEMBER 26. VASÁRNAP

Ébredés a szobámban.

Szemben az ablak, hó és fák, oldalt ködben a dérepte hegy...

Lehetne inspiratív is, de ha az életben csak hajsza van, s nincs önfeledt szabad pillanat, akkor az csak annyi amennyi...

Lent a százévesek, a nagyszobában unokabátyám, az ausztrál, még a háború közben menekült nyugatra, majd a meszeségbe.

Ami ma jó lehet majd, délben szánkózni megyünk szemben a dombra, a határtalan fehérségben megtisztulhat minden, ami percről-percre beszennyeződik.

Klári lemegy, kávé hoz magának, visszajön. Én már korábban lent voltam, teát hoztam. A rádióban Makovecz, születésnapja alkalmából beszél. Ő hisz benne s tudja, az erők győzik a szenvedést, megaláztatást, kisémmizést, hisz benne, hogy hamarosan megsemmisülnek a Senkik.

Klári verseket mutat. Orosz csak, Marina Cvetajeva *A királynő védelmére* kötet. Belelapozok. Valóban brutális tehetség, brutális sors.

A „Marina” sokáig kedvenc slágerem volt, s egy Marináért verekedtem életben először és utoljára hatodikos koromban. Fantasztikus barna loknijai voltak, nagy húsos ajkai, mindig sötétkék szoknyákat és piros pulóvert viselt.

Mikor a hetedikessel verekedésre került a sor, akkor éreztem először, vannak dolgok, amiket nem lehet megkerülni. Nincs kitérés, meghátrálás, mérlegetés... Ez erőt adott, de keveset. Pocsékul vértzett a pofám, s Marina hiába törölgette meg finom kis zsebkendőjével – én tudtam, hogy vesztes vagyok.

Veszteni tudni kell, s aki tud veszteni, annak esélye van, hogy győztes legyen.

Nehéz iskola, melyben a szerencse – ami valójában homályos fogalom – döntő kiképző erő.

Klári cikket írna, de a hétköznap apró dolgai könyörtelenek... Levesfőzés, ágytálazás. Az ausztráloknak pici szendvicsek.

Mi minden marad ki ebből a vasárnap kora délelőttől? Horn és a miskolci kongresszus, Kósa nagy szavai a rádióban, a szakszervezetek, Fodor lemondott, Bokros nem, satöbbi, satöbbi. Kinyitnám a laptopot, de nem érdemes.

A jegyzetek között a naplóírásról van egy hosszú rész, talán kicsit (primitív), vulgáris és lapos, de a lényege megkérdőjelezhetetlen: igazi naplóírásra csak az vállalkozhat, aki hivatásos naplóíró, a naplóíráson kívül semmi dolga nincsen. Megfizetik.

A délelőttre tervezett szánkózás végül elmaradt. Tomi állítólag beteg. Nincs vakító napsütésben szikrázó hó, nincs pici felszabadult öröm, nincs a gyerekekkel együtt egy közös önfeledt pillanat, amittől aztán már bármi kibírható – még a hat hete nálunk lakó ausztrál is a feleségével.

1997 JANUÁR 27. SZOMBAT

Éles korszakváltás van, amely tömegméretekben szinte érzékelhetetlen, de még a kvalifikáltak sem érzik át a jelen-

tőségét. Ami fürdés közben oly tiszta volt, most már csak szegényesen reprodukálható. Magyarország korábban a birodalomban elfoglalt helyzete miatt a tisztánlátásra alkalmas pont volt a világban – mára ez a helyzet megszűnt, innen csak a kivételesek tudják áttekinteni a dolgok lényegét. Minálunk az éles váltás csak absztrakciónak tűnik, a fordulatot elfedik a sajátos kelet-európai anomáliák, s úgy tűnik, hosszú-hosszú változásról van szó, mely talán nem rendíti meg alapjaiban a világot, csak módosít itt – ott valamit.

Parkok, aluljárók, szerk, liftek és hidak. Mindenki fülére sorírtva a mobilját, átszellemülten beszél.

Az információs társadalom apró, sugárzó szörnyetegei hozzák-viszik a híreket. Ennyi érkezett el az utca emberéig. A filmesekhez talán egy picivel több.

Közben a technokrácia Magyarországon is belovagolt a hatalomba. Aki birtokolja a csúcstechnika legújabb eszközeit és vívmányait, az az új tulajdonos osztálynak tudhatja magát; aki ezeket nem tudja megfizetni, az egyszerűen nincstelen marad, mint annak idején például a földnélküli parasztok, zsellérek.

Ez a századvégi, ördögi leszakadás alattomos észrevétlenséggel lepi meg az eleve kiszolgáltatottakat, akik abban a mámoros tudatban, hogy kényelmük soha eddig nem álmódott szintre jutott az infrásütők, automata televíziók, mobilok, autócsoadék jövőtáblól – egyszerű átverés áldozatai.

A művészetekben speciális a helyzet. Globálisan kijelenthető – bár aprólékos elemzések mindezt finomítanak talán –, hogy aki nem birtokolja vagy nincs módja használni a csúcstechnika eszközeit, az eleve nem képes korszerű művészi alkotás létrehozására, s ez az állítás egyben azt a merész kijelentést is vállalja, hogy az elkövetkezendő kor művészeti termékei ma még csak nem is sejthető formákat öltenek majd, anélkül, hogy megszüntetnék, azt, amit az emberiség a korábbi évezredekben csak rövid korszakokra volt képes kiiktatni a történelemből.

A fő ellentmondás a jelenben, hogy e lehetőségek olyanok kezébe vannak, akik nem ismerik az új alternatíváknak a művészet szolgálatába állításának módját, mert fogalmuk sincs szakralitásról, univerzumról, művészetről.

(Folytatjuk)